

Velduil

Het was een topjaar voor velduilen in Nederland, met vele tientallen broedgevallen. Niet in de duinen van de Waddeneilanden, maar in intensief boerengrasland. Ecologisch beschouwd niet eens zó verrassend.

Voor vele vogelaars en weidevogelbeschermers was 2014 hét jaar voor de velduil. Verspreid over het broedseizoen werden steeds meer broedende velduilen ontdekt; in totaal zeventig à tachtig. Niet op de bekende locaties, de Waddeneilanden, maar in gebieden waar soms nooit eerder velduilen zijn waargenomen: Utrecht, Overijssel, Groningen en vooral in Friesland. Veel nesten lagen opmerkelijk genoeg in intensief bewerkte graslanden, waar velduilen het zonder nestbescherming niet redden.

EEN STERKE TERUGGANG IN NOORDWEST-EUROPA

Het grote aantal broedparen van afgelopen jaar is een mooie opsteker, want de aantallen velduilen in Nederland zijn in de afgelopen eeuw sterk achteruitgegaan, naar slechts 31 tot 37 paar in 2012. In de jaren zeventig en tachtig werd de afname gemaskeerd door kortstondige oplevingen in Flevoland (150 paar in 1974) en het Lauwersmeer (maximaal 18 paar). In de vorige eeuw broedden velduilen nog regelmatig in veenweiden, natte heiden, laag- en hoogveenmoerassen; in de laatste dertig jaar zijn deze habitats verlaten en broeden velduilen vooral nog in de duinen op de Waddeneilanden en in Groningen op akkers. Ook in de ons omringende landen is de soort een zeldzame broedvogel. Er zit een groot gat in de verspreiding in Zuid-Zweden; wellicht behoren de velduilen van Noordwest-Europa tot één biogeografische populatie, met een zwaartepunt in de Noord-Duitse Laagvlakte. Deze strekt zich uit van Vlaanderen tot in Polen.

ALLES DRAAIT OM WOELMUIZEN

Het regelmatige, plotselinge optreden van goede velduiljaren geeft aan welke potenties er voor velduilen zijn. 2014 is duidelijk een velduiljaar, net als wat langer geleden 1991, toen er in Flevoland en Groningen veel velduilen waren en er vooral in Flevoland veel onopgemerkt hebben gebroed op akkers. Velduilen kunnen en masse opduiken omdat ze geen habitat-

maar voedselspecialisten zijn. Natuurlijk heeft een velduil open landschap nodig en zeker ook rust en veiligheid. Maar de keuze voor het leefgebied wordt vooral bepaald door de aanwezigheid van veel voedsel. Dat bestaat vooral uit woelmuizen; de ecologie van de velduil is daar volledig op ingesteld.

VEEL MUIZEN, GROTE BROEDSELS

Zo heeft hij een erratische dispersiestrategie, gericht op het benutten van plotselinge gunstige voedselsituaties, in de vorm van hoge aantallen woelmuizen, vooral veldmuizen. Zulke situaties kunnen in cycli optreden in eenvoudig gestructureerde habitats als graslanden, akkers, duinen en lage, open, moerassige gebieden. Velduilen reageren hierop met het produceren van meerdere, grote broedsels, waardoor de populatie in korte tijd sterk kan groeien. Als na enige tijd de voedselsituatie weer verslechtert, trekken de uilen weer naar nieuwe, gunstiger voedselgebieden.

ZOWEL NOMADISCH ALS PLAATSTROUW

Hoewel het nomadische karakter van de velduil typisch is voor de ecologie van de soort, kunnen de vogels ook plaatstrouw zijn en vaste broedgebieden bezetten. Dit komt vooral voor in het zuidelijke, qua klimaat gematigde deel van het broedge-

bied, zoals Nederland. In tijden van minder muizen produceren de vogels minder eieren en schakelen ze over op alternatieve prooien, zoals vogels. Op Texel bedraagt het gewichtsaandeel aan vogels tijdens het broedseizoen tussen 15 en 20%. In noordelijk gelegen, boreale broedgebieden zoals Noord-Scandinavië zijn cycli van woelmuizen veel extremer, fluctueren de velduilpopulaties ook sterker en zijn ze meer nomadisch. Het is aannemelijk dat de grote aantallen velduilen in 2014 uit het buitenland afkomstig zijn, eenvoudigweg omdat de nationale populatie zieltogend is.

AF EN TOE EEN STRANDLOPERTJE

Piekaantallen van woelmuizen doen zich voor in natuurlijke situaties in grootschalige gebieden met een dynamisch milieu, een pionierskarakter dus: duinen, laag- en hoogvenen en graslanden in rivier- en beekdalen. De dynamiek zorgt ervoor dat er steeds weer geschikte situaties voor muizen zijn. In half-natuurlijke situaties als extensieve graslanden zorgen een extensief maa- en begrazingsbeheer voor periodiek optredende, muizenrijke situaties. Overigens is de velduil opportunistisch genoeg om te profiteren van geheel andere prooien als die massaal voorkomen en gemakkelijk beschikbaar zijn, zoals overtijdende bonte strandlopers. Dat is bekend van Griend.

HELPEN MET RIJKE MUIZENGEBIEDEN

In het agrarische gebied, waar veel velduilen overwinteren, worden situaties met veel woelmuizen door de intensivering van de landbouw alsmat zeldzamer. De komende jaren gaan Vogelbescherming en de Werkgroep Grauwe Kiekendief aan de slag om de velduil te beschermen. De inspanningen zijn vooral gericht op het scheppen van een netwerk aan muizenrijke gebieden in het agrarisch gebied om de winteroverleving te verhogen. De situatie voor velduilen in natuurgebieden is complexer. Om die te doorgronden zal meer kennis moeten worden verzameld. +

Een netwerk
van muizenrijke
gebieden

